

ג. **רבי אסי אמר רבי יוחנן:** "רשע ערום" זה המשיא עצה ליתומים למכור ב"נכסים מועטין".

ואמר זאת לשיטתו —

דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין, מזה שמכרו, מכרו!

דהיינו, מי שמת והניח בנים ובנות, יורשים הבנים את הנכסים, והבנות מתפרנסות מהנכסים שירשו הבנים.

ואם השאיר אחרין נכסים מועטים, שאינם מספיקים אפילו למזונות הבנים והבנות, תיקנו חכמים שיש זכות לבנות לאכול מהנכסים, ואילו הבנים יחזרו על הפתחים.

אבל, אם קודם שבאו הבנות לבית דין לתבוע את הבנים שיעמידו את הנכסים המועטים בחזקתן כדי שיוכלו להתפרנס בהם מתקנת חכמים, קדמו הבנים ומכרו את הנכסים, אין הבנות יכולות לתבוע את היתומים.

ולכן, מי שמיעץ ליתומים להערים על תקנת חכמים, ולמכור את הנכסים מיד, כדי למנוע מהבנות להתפרנס מהם, והרי הוא "רשע" המלמד אחרים להערים על דברי חכמים, ולפיכך הוא נקרא גם "ערום".

ד. **אביי אמר:** זה המשיא עצה למכור בנכסים, כרבן שמעון בן גמליאל.

דתניא: האומר לחברו, נכסי נתונים לך במתנה, אך אין זו מתנה גמורה, כי נתן אני

לך בלבד אותה לא ליורשיך. ולכן, אחריו, כשתמות יהיו הנכסים הללו נתונים לפלוני.

ואם ירד הראשון, ומכר את הנכסים, ואכל, וכילה את הנכסים — אם מת הראשון, הרי השני, זה שניתנו לו הנכסים לאחר מיתת הראשון, הולך ומוציא את הנכסים שנמכרו מיד הלקוחות, דברי רבי.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין לשני אלא מה ששייר ראשון אצלו, ולא ממה שמכר.

ולדבריו, הרי הוא רשע, שמונע את קיום דבריו של הנותן, הנהוג בערמה.

ה. **רב יוסף בר חמא אמר רב ששת:** זה אדם רשע ומושחת, המערים ומתחזה לצדיק, ה"מכריע" אחרים באורחותיו, שמראה להם לנהוג בדרכו כאילו הוא צדיק, בשעה שכל מגמתו היא לחפות על שחיתותו.

ו. **רבי זריקא אמר רב הונא:** זה המיקל לעצמו, ומחמיר לאחרים. שהוא רשע במה שמקל לעצמו, וערום במה שמחמיר לאחרים ומתחזה כצדיק.

ז. **עולא אמר:** זה אדם שקרא, שלמד את כב-א המקרא, ושנה את המשניות, ואולם הוא לא שימש תלמידי חכמים, שלא למד את דברי הגמרא, ולכן הוא אינו יודע את חילוקי הדינים היוצאים מלימוד דבריהם של התנאים בגמרא.

וכיון שאינו בקי בטעמי המשניות, הרי הוא נקרא "רשע", כי אין תורתו מבוררת, והרי הוא מכשיל את התלמידים הלומדים ממנו תורה.

רב אחא בר יעקב אומר: הרי זה "מגוש"
[כמכשף, המאחז את עיני הבריות וגונב את
לבם]!

אמר רב נחמן בר יצחק: מפתברא שהוא
נחשב כמו שאמר רב אחא בר יעקב, שהוא
כמכשף.

משום דאמרי אינשי: ריטין מגושא, לוחש
המכשף את לחשיו, ולא ידע מאי אמר,
שהמכשף אינו יודע את משמעותם של
לחשיו!

וכמוהו אדם זה, תני תנא, שונה הוא את
המשניות, ולא ידע מאי אמר, מבלי שהוא
מבין את משמעותן.

תנו רבנן: איזהו עם הארץ? (1) —

כל שאינו קורא [שאינו יודע לקרות אפילו]
קריאת שמע שחרית וערבית בברכותיה,
דברי רבי מאיר.

אבל היודע לקרות את שמע, וקורא אותה
בברכותיה, אינו נחשב לעם הארץ.

וחכמים אומרים: כל שאינו מניח תפילין.

בן עזאי אומר: כל שאין לו ציצית בכגדו.

רבי יונתן בן יוסף אומר: כל שיש לו בנים,
ואינו מגדלן ללמוד תורה.

והוא נקרא גם "ערום", היות והוא מערים
על הבריות, שיכבדוהו כמו שמכבדים
תלמיד חכם. כי בראותם אותו שונה משניות,
הם בטוחים שהוא לומד גם את דברי
הגמרא, ומחשיבים אותו כתלמיד חכם
היודע את טעמי המשניות המבוארים
בגמרא.

אתמר: אדם אשר קרא, למד את המקרא,
ושנה את המשנה, ולא שימש תלמידי
חכמים בלימוד דברי הגמרא —

רבי אלעזר אומר: הרי זה עם הארץ!

שחשוד על המעשרות ועל הטהרות.

רבי שמואל בר נחמני אומר: הרי זה נחשב
"בור", שהוא גרוע מעם הארץ, לפי שאין בו
כלום כמו בור ריק, ואילו בעם הארץ יש
משהו.

רבי ינאי אומר: הרי זה נחשב כמו כותי!

והיינו, שאסור לאכול מפתו ויינו, כמו שגזרו
חכמים על פתם ויינם של הכותים!

כי היות ואין הוא מקפיד על דברי חכמים
לדעת אותם לאשורם, ולכן הוא נמנע
מללמוד את דברי הגמרא, נמצא שכל
לימודו אינו כדי לדעת את התורה לאמיתה,
אלא רק כדי להטעות את האנשים שיכבדוהו
כתלמיד חכם, ולכן גזרו עליו שיחשב כדין
כותי.

1. הנוגעות לעם הארץ, כמו ההלכה שאין מזמנים
עליו, ושהוא פסול לעדות, ושאינ מכריזים על
אבידתו.

והחזון איש על מסכת דמאי כתב, שאפשר,

1. רש"י מבאר שיש נפקא מינה לקרותו עם
הארץ לענין שלשה דברים: שנחשד על הטהרות,
ועל המעשרות, ומוחזק מגעו טמא.

והר"ח והתוספות כתבו שיש עוד הלכות

קא משמע לן רבי יצחק, שהכוונה היא לאותם ששונים הלכות, ולא לשונים בחטא.

תנא: התנאים, אנשים השונים משניות בלבד — **מבלי עולם** הם! שהם גורמים חורבן לעולם.

ותמחה הגמרא: וכי "**מבלי עולם**" סלקא דעתך, עלה על דעתך, לכנות כך את שוני המשניות?! וכי איזה נזק מביאים הם לאנשים אחרים?

אמר תירץ רבינא: הנזק הוא בכך שהם מורין לעם הלכה למעשה מתוך משנתן, וכיון שאין הם בקיאים בטעמיה, הם מורים הוראות בטעות.

תניא נמי הכי: **אמר רבי יהושע**, וכי אנשים השונים משניות בלבד "**מבלי עולם**" הן? והלא מיישבי עולם הן, וכמו שנאמר "**הליכות עולם** לו"!?! שהשונה הלכות, העולם הוא שלו, שהוא מתקיים בזכותו!

אלא, הם נחשבים למבלי עולם משום שאינם עוסקים בלימוד המשניות גרידא, אלא שהם מורין הלכה מתוך משנתן, והוראת ההלכה שלהם היא בטעות.⁽³⁾

שנינו במשנה: **אשה פרושה** האי היא בכלל מבלי עולם.

תנו רבנן: בתולה צלוינית, המתפללת תמיד, ואלמנה שובבית, הנוהגת לבקר תדיר את

אחרים⁽²⁾ אומרים: אפילו קורא ושונה, ולא שימש תלמידי חכמים — זהו עם הארץ!

קרא ולא שנה — הרי זה בור!

לא קרא ולא שנה — עליו הכתוב [ירמיהו לא] אומר "וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה, זרע אדם, וזרע בהמה". שהרי הוא כזרע בהמה שאינו יודע דבר.

ומביאה הגמרא את דברי רבי יצחק בדרש הפסוק במשלי כד, לענין אלו שאינם לומדים תלמוד אלא רק משניות —

"**ירא את ה' בני, ומלך. ועם שונים** — אל תתערב".

אמר רבי יצחק: כונת הכתוב לומר: אל תתחבר לאלו שלא שימשו תלמידי חכמים, ששונים הלכות של המשניות בלבד, ולא הקפידו לעמוד על טעמי המשניות!

ותמחה הגמרא: **פשיטא** שלכך התכוון הכתוב, כי מהו הביאור האחר של "עם שונים אל תתערב"!

ומשנינן: רבי יצחק בא ללמדנו: מהו דתימא, שמא תאמר, שכונת המקרא היא לאותם שהם "**שונין בחטא**", וכדרב הונא —

דאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה, ושנה בה — הותרה לו, היא נחשבת לו כהיתר!

ואילו כאן משמע שאחרים אינם רבי מאיר, שהרי רבי מאיר חולק עליהם. עיין התוספות לעיל יב א, ובביאור הר"ח כאן.

3. וכתב המהרש"א, שבדורות שלנו, אותם

שבזמנינו נחשבים כ"עמי הארצות", אלו הלומדים את התורה בצורה שטחית, ומתגאים נגד רבותינו, היודעים את התורה באמת.

2. לרוב, "אחרים", הכונה היא לרבי מאיר.

דההיא אלמנה, דהואי בי כנישתא
בשיבבותה, שהיה בית הכנסת בשכנות לה.

אבל היא לא התפללה בבית הכנסת שהיה
בשכנות לה, אלא כל יומא, הות אתיא, היא
היתה באה בכל יום, ומצלה ומתפללת, כבי
מדרשיה דרבי יוחנן.

אמר לה רבי יוחנן: בתי, וכי לא בית הכנסת
בשיבבותך?! הרי יש בית הכנסת בסמוך
לביתך, ומדוע את באה להתפלל בבית
מדרשי, המרוחק ממקומך?

אמרה ליה: רבי! וכי לא שכר פסיעות יש
לי, על הליכתי מרחוק כדי להתפלל!?

ואם כן, תיקשי, מדוע אמרה הברייא שיש
לחוש שכל הנהגת צדקות מיוחדת שנוהגת
בה אשה, היא התחזות בלבד, והיא בכלל
מבלי עולם!?

ומשנינן: כי קאמר התנא שהיא בכלל מבלי
עולם, כגון האלמנה המכשפה הקרויה יוחני
בת רטיבי, שהיתה נוהגת לעצור בכשפיה
את רחמה של אשה יולדת, ורק לאחר
שהיולדת היתה מתייסרת, היא היתה אומרת
לנוכחים שם שהיא הולכת להתפלל עליה,
ובזמן הזה היא היתה הולכת לביתה וסותרת
את השפעת כשפיה על היולדת, והולד היה
יוצא, והכל חשבו שהוא נולד בזכות
תפילותיה, עד שהתגלה הדבר שהיא
מכשפה.

ועתה דנה הגמרא מאי "קטן שלא כלו לו

שכנותיה, וקטן שלא כלו לו חדשיו] יתבאר
לקמן] — הרי אלו מבלי עולם.

שאינן כוונתן לשם שמים, אלא הן נואפות
ומכשפות, ומתחזות לצדקניות כדי שלא
יבדקו אחרי מעשיהן.

ותמהינן: איני! וכי אפשר לומר כך?

והאמר רבי יוחנן: למדנו יראת הטא —
מבתולה, וכפי שיבאר.

וכמו כן למדנו שיש לו לאדם לטרוח ביותר
עבור קיבול שכר יותר — מאלמנה, וכפי
שיתבאר.

ומבאר הגמרא את דבריו:

למדנו יראת הטא מבתולה —

דרבי יוחנן שמעיה לההיא בתולה, דנפלה
אאפה, וקאמרה: רבונו של עולם! בראת גן
עדן, ליתן בו שכר צדיקים, ובראת גיהנם
להעניש את הרשעים.

בראת צדיקים, ובראת רשעים.

יהי רצון מלפניך, שלא יכשלו בני אדם!
שלא יפסידו את חלקם בגן עדן, ולא ייענשו
בגיהנם.

למדנו התאמצות עבור קיבול שכר יותר
גדול מאלמנה —

שימוש תלמידי חכמים, וטעות נפל בהוראתם,
הרי הם בכלל מבלי עולם, ויש לגעור בהם!

המורים הלכה מתוך השולחן ערוך, והרי הם
אינם יודעים את טעם העניין של כל דבר אם לא
ידקדקו מתחילה בדבר מתוך התלמוד, שהוא

פרוש שיכמי, פרוש נקפי, פרוש קיזאי, פרוש מדוכיא, פרוש מה חובתי ואעשנה, פרוש מאהבה, פרוש מיראה.

ומבאר הגמרא מה הם שבעת הפרושים:

א. פרוש שיכמי — זה העושה מעשה שכב, כשם שאנשי שכם מלו עצמם שלא לשם שמים, כך הנהגת הפרישות שלו היא לשם הנאתו בלבד, שיכבדוהו בני אדם.

ב. פרוש נקפי — זה המנקה את רגליו, שמהלך בצורה שאינו מגביה את רגליו אלא גוררם עקב אחר אגודל, ואצבעות רגליו נוקפים אבנים שבדרך.

ג. פרוש קיזאי —

אמר רב נחמן בר יצחק: זה המקיז דם לכתלים. שהולך ועושה עצמו כמי שעוצם עיניו מלהסתכל בנשים, וראשו נתקל בכתלים, וניקז ממנו דם.

ד. פרוש מדוכיא —

אמר רבה בר שילא: דמשפע כי מדוכיא. הולך כפוף ומשופע כמו מדוך מכופף, העשוי בצורת פטיש.

ה. פרוש המכריז ושואל תמיד "מה חובתי, ואעשנה".

והוינן בה: הא הרי פרישות שכזאת — פרישות מעליותא מעולה היא, שהרי הוא מבקש ללמוד את מה שאינו יודע עדיין?!?

ומשנינן, אלא המדובר בפרוש דאמר: מה חובתי תו, ואעשנה! שמראה את עצמו כמי שכבר קיים הכל, ומכריז ואומר: מה עלי עוד לעשות!?

חדשיו" שאמר התנא שהוא ממבלי עולם? הכא תרנימו, כאן, בבבל, ביארו: זה תלמיד חכם המבעט ברבותיו, ולכן הוא נקרא "קטן" שלא כלו לו חדשיו", כמשל לכך שימיו מתקצרים.

רבי אבא, בארץ ישראל, אמר: זה תלמיד שלא הגיע להוראה, ובכל זאת מורה.

דאמר רבי אבהו אמר רב הונא אמר רב:

מאי דכתיב [משלי ז] לגבי אשה זרה המכשילה אנשים בעבירה, והרי זה כמשל לתלמיד שאינו נוהג כשורה —

"כי רבים חללים הפילה, ועצומים כל הרוגיה".

"כי רבים חללים הפילה", מלשון נפל, שגולד לפני זמנו — זה תלמיד חכם שלא הגיע להוראה, וכבר מורה.

"ועצומים כל הרוגיה" — זה תלמיד חכם שהגיע להוראה, ואינו מורה!

כב-ב ועד כמה יש לו להמתין עד שיורה הלכה?

עד הגיעו לגיל ארבעין שנין.

ותמהה הגמרא: איני!

והא רבה, שנפטר צעיר, בגיל ארבעים, אורי, הורה הלכות!?

ומתצת: מותר להורות עוד לפני הגיל הזה, בשוין, אם הוא וגדול העיר שוים בחכמתם, או כשאיין מבוגר ממנו היכול להורות בעיר.

שנינו במשנה: ומכות פרושין וכולי. תנו רבנן: שבעה פרושין הן —